

УДК 785.7.01:78.071.2

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-2>

Олексій ВОЛИК

доктор філософії (кандидат мистецтвознавства), доцент кафедри камерного ансамблю, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, майдан Конституції, 11/13, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0001-9987-6800

Бібліографічний опис статті: Волик, О. (2025). Розвиток soft skills у процесі камерно-ансамблевого виконавства. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 11–17, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-2>

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ КАМЕРНО-АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА

Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку soft skills (гнучких навичок) у процесі камерно-ансамблевого виконавства. **Мета роботи** – визначити освітній потенціал камерно-ансамблевого виконавства у формуванні soft skills, а також систематизувати основні педагогічні умови, що сприяють цілеспрямованому розвитку гнучких навичок у мистецькій освіті. **Методологія дослідження** спирається на міждисциплінарний аналіз психолого-педагогічних і музикознавчих джерел, із застосуванням методів порівняння, теоретичного узагальнення та концептуалізації механізмів становлення навичок у процесі ансамблевої взаємодії. Особливу увагу приділено динаміці репетицій, феномену невербальної комунікації, розподіленому лідерству, спільному формуванню інтерпретаційних рішень і рефлексивним практикам. **Наукова новизна** полягає в тому, що камерно-ансамблеве виконавство розглядається як педагогічна модель цілеспрямованого розвитку soft skills, а не лише як форма інтерпретаційної підготовки. Виокремлено шість ключових груп гнучких навичок, що формуються в цьому процесі: комунікація, емоційний інтелект, командна взаємодія, адаптивність, гнучке лідерство та рефлексивність. Запропоновано систему педагогічних умов, які переводять розвиток цих навичок із латентної площини в сферу усвідомленої освітньої мети. **Висновки.** Камерно-ансамблеве виконавство визнано ефективною платформою для розвитку soft skills у майбутніх музикантів. Його структурні особливості стимулюють комунікативну активність, відповідальність, здатність до конструктивного зворотного зв'язку й адаптацію до змін. Розвиток навичок відбувається поетапно: від створення психологічно безпечного середовища – до подолання інтерпретаційних розбіжностей і сценічної взаємодії, що формує в учасників ансамблю здатність до ефективної співпраці, самопостереження та прийняття узгоджених рішень у процесі виконання.

Ключові слова: soft skills, камерно-ансамблеве виконавство, музична освіта, комунікація, емоційний інтелект, розподілене лідерство, рефлексія.

Oleksii VOLYK

PhD in Arts Studies, Associate Professor at the Department of Chamber Ensemble, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, Maidan Konstytutsii, 11/13, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0001-9987-6800

To cite this article: Volyk, O. (2025). Rozvytok soft skills u protsesi kamerno-ansamblevoho vykonavstva [Development of soft skills in the process of chamber ensemble performance]. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 11–17, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-2>

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN THE PROCESS OF CHAMBER ENSEMBLE PERFORMANCE

The article addresses the relevant issue of developing soft skills in the context of chamber ensemble performance. **The aim of the study** is to define the educational potential of ensemble music-making for the formation of soft skills and to systematize the key pedagogical conditions that enable their intentional development in art education. **The methodology** is based on an interdisciplinary analysis of psychological, pedagogical, and musicological sources, with the use of comparative methods, theoretical generalization, and conceptualization of skill development mechanisms within ensemble interaction. Special attention is given to rehearsal dynamics, non-verbal communication, distributed leadership, joint interpretive decision-making, and reflective practices. **Scientific novelty.** Chamber ensemble performance is interpreted not only as a form of interpretive training but as a model for developing soft skills. The author identifies

six core groups of soft skills formed in this context: communication, emotional intelligence, teamwork, adaptability, flexible leadership, and reflectivity. A pedagogical framework is proposed to shift the development of these skills from an implicit process to an intentional educational objective. **Conclusions.** Chamber ensemble performance is recognized as an effective platform for cultivating soft skills in future musicians. Its structural features stimulate communicative engagement, responsibility, the ability to provide constructive feedback, and adaptation to change. Skill development occurs gradually – from establishing psychological safety to managing interpretive conflicts and achieving coordinated stage performance – fostering participants' capacity for effective interaction, self-monitoring, and joint decision-making during performance.

Key words: soft skills, chamber ensemble performance, music education, communication, emotional intelligence, distributed leadership, reflection.

Актуальність дослідження. У сучасному мистецькому просторі зростає потреба у фахівцях, які здатні до ефективної комунікації, гнучкої командної взаємодії та відповідального прийняття рішень. У цих умовах soft skills стають критично важливими для професійної підготовки молодого музиканта.

Камерно-ансамблеве виконавство посідає особливе місце в системі музичної освіти, оскільки створює природне середовище для розвитку міжособистісної взаємодії. Учасники ансамблю залучені до постійного діалогу (полілогу): вони узгоджують трактування композиторського тексту, виробляють спільну інтерпретаційну стратегію, координують темпо-ритмічну й емоційно-динамічну сферу. Ця форма роботи потребує високого рівня взаємної чутливості, фокусування уваги, здатності домовлятися, адаптуватися до партнера та підтримувати колективний результат.

Проте, попри очевидний зв'язок між ансамблевою практикою і розвитком soft skills, науково-методична література здебільшого фіксує технічні, стилістичні й інтерпретаційні аспекти ансамблевого виконавства, натомість педагогічний потенціал камерного ансамблю як платформи формування гнучких навичок досліджений недостатньо. Відсутність системного опису механізмів такої взаємодії, чіткої класифікації релевантних soft skills та педагогічних стратегій їх розвитку ускладнює інтеграцію цих компетентностей у навчальний процес.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю теоретично та методично обґрунтувати значення камерно-ансамблевого виконавства у формуванні soft skills майбутніх музикантів, а також запропонувати підходи, що сприятимуть підвищенню ефективності професійної підготовки в мистецьких закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика soft skills у музичній педагогіці знайшла відображення у низці сучасних

досліджень, де наголошується на важливості комунікативних, соціально-перцептивних, емоційно-рефлексивних і кооперативних умінь для ефективної професійної діяльності музиканта. У роботах А. Рос-Моренте та співавторів (Ros-Morente et al., 2019) розкрито психологічні механізми розвитку креативності, емоційної включеності та командної взаємодії в процесі музичного навчання; автори відзначають, що ці навички формуються насамперед у колективних формах музичної діяльності, де студенти перебувають у ситуаціях спільного прийняття рішень та творчого діалогу.

Значний масив досліджень присвячується саме камерно-ансамблевному виконавству як специфічній моделі міжособистісної координації (Ян Ханьжи, 2025; Gaunt & Treacy, 2020). У статті Measuring social interaction in music ensembles (Volpe et al., 2016) представлено кількісний аналіз соціальної взаємодії в струнних квартетах, виконаний із застосуванням сенсорного та кінематичного моніторингу рухів. Автори наголошують, що ансамблеве виконання ґрунтується на розвинених комунікативних навичках, гнучкому лідерстві, емпатії та здатності до синхронізації – тобто тих компетентностях, що є ключовими у класифікаціях soft skills сучасної педагогіки.

У теоретичних студіях П. Келлера (Keller, 2014) розроблено модель міжособистісного узгодження виразності в ансамблевій грі. Вона пояснює, яким чином музиканти здійснюють антиципацію дій партнера, корегують власну інтерпретацію відповідно до групової динаміки та вибудовують спільну художню концепцію твору. Особливу увагу автор приділяє когнітивно-моторним механізмам (увага, прогнозування, адаптація), які є фундаментом для розвитку комунікації, співлідерства та креативності – центральних складових soft skills.

Також варто згадати практико-орієнтовані дослідження, присвячені впливу музичного

середовища на соціально-психологічні процеси навчання (Клещ, 2018; Diz-Otero et al., 2023; Ros-Morente et al., 2019). У них простежується, що колективне музикування сприяє підвищенню емоційної компетентності, здатності до співпереживання, розвитку відповідальності та формуванню стабільних моделей партнерської взаємодії.

Разом узяті наведені роботи окреслюють два ключові напрями сучасних досліджень: гнучкі навички як невід'ємна частина професійної підготовки музиканта, і камерний ансамбль як когнітивно-комунікативна система, що потребує високого рівня соціальної координації.

Проте аналіз літератури показує, що хоча дослідники детально описують феномени синхронізації, невербальної комунікації та лідерства в ансамблі (Bishop & Goebel, 2020; Keller, 2014; Volpe et al., 2016), більшість робіт не робить прямого висновку про камерно-ансамблеве виконавство як педагогічний інструмент формування *soft skills*. У публікаціях часто виокремлюються технічні та інтерпретаційні аспекти ансамблевої гри, тоді як системне методичне осмислення розвитку гнучких навичок зустрічається значно рідше.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні потенціалу камерно-ансамблевого виконавства як ефективного середовища формування *soft skills* майбутніх музикантів, а також у визначенні ключових груп гнучких навичок, що розвиваються в процесі ансамблевої взаємодії. Дослідження спрямоване на окреслення педагогічних умов, методичних підходів і практичних стратегій, які забезпечують їх цілеспрямований розвиток у межах фахової підготовки в закладах мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній та психологічній науці *soft skills* визначаються як комплекс універсальних навичок, що забезпечують ефективну взаємодію людини з іншими, здатність адаптуватися до змін, регулювати власний емоційний стан та працювати в команді. На відміну від *hard skills*, які стосуються технічної майстерності та володіння фаховими засобами діяльності, гнучкі навички мають міждисциплінарний характер і виявляються у різних професійних контекстах, зокрема в мистецькій освіті. У праці А. Рос-Моренте та співавторів (Ros-Morente et al., 2019) підкреслюється, що розвиток *soft*

skills у процесі музичного навчання нерозривно пов'язаний із соціальною взаємодією, особливо в умовах творчого партнерства. Дослідники наголошують, що колективні форми музикування створюють унікальні ситуації, де студенти змушені практикувати навички комунікації, емоційного інтелекту, співпереживання та розподілу відповідальності.

У психології виконавської діяльності *soft skills* розглядаються також у контексті когнітивно-моторних процесів. П. Келлер (Keller, 2014), аналізуючи ансамблеву координацію, подає *soft skills* як механізми узгодження намірів і дій між учасниками спільної виконавської взаємодії. Автор зазначає, що антиципація, увага, здатність прогнозувати реакції партнера та гнучко адаптуватися до змін у музичному потоці є не лише технічними, а й соціально-когнітивними навичками, які формуються в конкретних музично-комунікативних ситуаціях.

Камерно-ансамблеве виконавство є однією з найбільш продуктивних форм для розвитку гнучких навичок, оскільки воно поєднує високий рівень міжособистісної взаємодії з необхідністю колективного прийняття художніх рішень. На основі аналізу сучасних психолого-педагогічних досліджень (Volpe et al., 2016; Keller, 2014) до *soft skills*, що найбільш інтенсивно формуються в ансамблі, можна віднести такі групи:

Комунікативні навички (вербальні й невербальні).

Вони проявляються через обговорення інтерпретаційної концепції, використання музичних сигналів, зоровий контакт, жестикуляцію та координацію дихання. Дж. Вольпе та колеги показують, що мікродинаміка рухів музикантів відображає якість комунікації й може прогнозувати успішність ансамблевої гри (Volpe et al., 2016).

Командна взаємодія і співпраця.

Учасники ансамблю мають узгоджувати фразування, динаміку, темп, водночас зберігаючи індивідуальний виконавський внесок. Спільне ухвалення інтерпретаційних рішень формує здатність працювати над комплексною задачею у режимі діалогу.

Гнучке лідерство.

Лідерство в ансамблі є несталим: воно переходить між виконавцями залежно від музичного матеріалу. Це формує навички взаємної

підтримки, ініціативності, а також уміння відступити, коли необхідно забезпечити гармонійний груповий результат.

Емоційний інтелект і емпатія.

Камерний ансамбль потребує здатності відчувати емоційний стан партнера, реагувати на зміни його артикуляції, атаки звуку, мікроритмічних або рубатних коливань. Дослідники відзначають, що музична взаємодія безпосередньо розвиває в учасників емпатійні механізми (Diz-Otero, 2023; Gaunt & Treacy, 2020).

Когнітивна та моторна адаптивність.

Миттєві зміни темпу, корекція штрихів, реагування на імпровізаційні відтінки партнера – це процеси, що тренують гнучкість мислення, концентрацію та здатність діяти у швидкоплинних умовах.

Рефлексивність та здатність до конструктивного зворотного зв'язку.

Обговорення репетицій, прослуховування записів, корекція техніки та інтерпретації – все це формує навички самоаналізу й усвідомленої взаємної критики.

Камерно-ансамблеве виконавство є унікальним педагогічним середовищем, у якому розвиток *soft skills* відбувається не як додаткова мета, а як необхідна умова досягнення високого художнього результату. На відміну від оркестрової практики, де інтерпретаційна стратегія значною мірою визначається диригентом, та сольного виконавства, яке передбачає повну автономію музиканта, камерний ансамбль функціонує без зовнішнього керівного центру. Кожен учасник стає одночасно виконавцем, слухачем, аналітиком і співтворцем. Саме ця багатофункціональність перетворює репетиційний і концертний процес на інтенсивний тренажер комунікативних, емоційних і когнітивних навичок.

Одним із ключових механізмів формування гнучких навичок є репетиційний процес, що часто розгортається за логікою командної динаміки (*forming – storming – norming – performing*), де саме «*storming*» активізує навички переговорів, саморегуляції та конструктивного розв'язання інтерпретаційних суперечностей (Gaunt & Treacy, 2020).

Другим важливим механізмом є невербальна координація, яка становить основу ансамблевої взаємодії під час виконання. Зоровий контакт, узгодженість дихання, мікрожести корпусу та

інструменту слугують своєрідною «мовою» музичного діалогу. У роботі Б. Бішопа та В. Гебля (Bishop & Goebel, 2020), виконаній із застосуванням високошвидкісного відеозапису та датчиків руху, було наведено, що ансамблі з високим рівнем виконавської узгодженості демонструють значно вищу сенсомоторну синхронізацію. Цей показник корелює з рівнем емпатії та здатністю музикантів передбачати наміри партнера – тим, що П. Келлер (Keller, 2014) описує як *co-representation*, тобто когнітивну здатність одночасно утримувати у свідомості власну партію та функції інших учасників. Такий механізм є прямою аналогією до «теорії розуму» у психології та відображає глибинні процеси емоційного інтелекту.

Не менш значущим є механізм спільного трактування музичного твору, який формує критичне мислення, креативність і здатність до комплексного обговорення. Як показують дослідження колективного музикування, чимало інтерпретаційних та експресивних рішень конкретизується безпосередньо в процесі живого виконання, у режимі постійного діалогу й узгодження дій між учасниками ансамблю (Keller, 2014; Gaunt & Treacy, 2020). Такий формат співпраці вимагає постійної гнучкості, здатності швидко реагувати на зміну художньої концепції партнера та виявляти креативний підхід.

Четвертий механізм – гнучке лідерство, воно притаманне саме камерному ансамблю та є ситуаційним, змінним: ініціатива переходить від одного учасника до іншого залежно від музичного контексту. Дослідження Дж. Вольпе та співавторів (Volpe et al., 2016), присвячене аналізу поведінки та рухів професійних музикантів у квартетах, показало, що найуспішніші ансамблі демонструють «розподілене лідерство» (*distributed leadership*) – тобто модель, у якій жоден виконавець не монополізує роль керівника, а функції координації гнучко розподіляються між усіма учасниками. Це, у свою чергу, формує навички адаптивності, відповідальності та взаємної підтримки – ті якості, що є фундаментом сучасних гнучких команд (там само). Процес формування *soft skills* у камерному ансамблі має поетапний характер. Початкове ознайомлення з партитурою створює базовий рівень психологічної безпеки, налагоджує комунікацію та розподіл функцій

між учасниками. Інтенсивні репетиції супроводжуються інтерпретаційними розбіжностями й потребують розвитку навичок конструктивного розв'язання конфліктів, емоційної саморегуляції та продуктивного діалогу. Побудова спільної інтерпретації та відпрацювання художнього задуму поступово ведуть до зростання довіри, взаємної підтримки та міжособистісної синхронізації, що досягає кульмінації у концертних виступах. Стаття Дж. Сетре та К. Жуков (Sætre & Zhukov, 2021) показує, що колаборативні моделі камерно-ансамблевого навчання, які базуються на *teaching-through-playing* (метод, коли викладачі грають зі студентами) та спільному прийнятті інтерпретаційних рішень, істотно посилюють розвиток емоційного інтелекту, командної взаємодії та рефлексивно-комунікативних компонентів *soft skills*.

Ефективне формування гнучких навичок у камерному ансамблі можливе лише за умови створення психологічно безпечного й довірливого середовища, де учасники можуть відкрито висловлювати інтерпретаційні ідеї, пропонувати корекції та обговорювати складні моменти без страху негативної оцінки. Таке середовище сприяє розвитку відкритої комунікації, емоційної регуляції та здатності до конструктивної взаємодії, що є фундаментом подальших етапів ансамблевої роботи.

Важливою умовою також є структурованість репетиційного процесу: чітке формулювання цілей, визначення послідовності завдань і фіксація прийнятих рішень. Планування репетицій стимулює розвиток самоорганізації, відповідальності та проектного мислення. Завдяки продуманій структурі занять ансамбль отримує можливість не лише ефективно працювати над музичним матеріалом, а й формувати навички узгодження дій і раціонального розподілу часу.

Значний потенціал розвитку *soft skills* забезпечують рефлексивні практики – короткі обговорення після репетиції, аналіз відео та аудіозаписів, ведення репетиційних нотаток. Ці методи допомагають учасникам усвідомлено оцінювати свою гру та прогнозувати власні комунікативні стратегії, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, а також оцінювати рівень взаємної підтримки.

Помітний ефект дає варіативність форм співпраці: ротація ролей, зміна провідного

голосу, моделювання ситуаційного лідерства. Подібні прийоми створюють умови для розвитку адаптивності та гнучкості – ключових складових сучасної міжособистісної компетентності. Коли учасники періодично змінюють функції, вони краще розуміють специфіку один одного й навчаються переходити від ініціативності до уважного «слідування» спільному задуму.

Завершальним елементом системи є включення концертної практики, яка переводить сформовані навички в режим реального застосування. Навчальні виступи, відкриті репетиції чи участь у майстер-класах створюють умови, де проявляються стресостійкість, взаємна підтримка та вміння адаптуватися до непередбачених ситуацій. Цей етап закріплює *soft skills* і дає змогу побачити їхній вплив на художню цілісність виконання.

Висновки. У ході дослідження обґрунтовано, що камерно-ансамблеве виконавство є одним із найбільш ефективних освітніх середовищ для формування *soft skills* майбутніх музикантів. Його специфіка – відсутність диригентського центру, горизонтальна структура взаємодії, необхідність постійного узгодження інтерпретаційних рішень – зумовлює активний розвиток комунікативних, емоційних та когнітивних навичок, без яких досягнення високого художнього результату є неможливим. У цьому контексті *soft skills* постають не як додатковий компонент професійної підготовки, а як інтегрована складова виконавського процесу.

На основі аналізу сучасних психолого-педагогічних і музикознавчих досліджень визначено ключові групи *soft skills*, що формуються у камерному ансамблі: вербальна й невербальна комунікація, командна взаємодія, емоційний інтелект, гнучке (ситуаційне) лідерство, когнітивна та моторна адаптивність, а також рефлексивність. Показано, що механізми їх розвитку реалізуються через специфіку репетиційного процесу, невербальну синхронізацію, спільне творення інтерпретації та розподілене лідерство, які мають прямі паралелі з сучасними моделями командної роботи поза музичною сферою.

Окреслені педагогічні умови – психологічна безпека, структурованість репетицій, рефлексивні практики, варіативність ролей і інтеграція концертного досвіду – створюють цілісну

систему, що забезпечує цілеспрямований і стійкий розвиток *soft skills* у процесі камерно-ансамблевої підготовки. Їх реалізація сприяє не лише підвищенню виконавської якості, а й формуванню професійної зрілості музиканта, який здатен до ефективної взаємодії в різних творчих і соціальних контекстах.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням динаміки розвитку *soft skills* у камерних ансамблях різного складу та рівня підготовки, а також із порівняльним аналізом ансамблевої, оркестрової та сольної практик у контексті становлення м'яких навичок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Клещ А. О. Методика інструментально-ансамблевого навчання студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 170. 2018. С. 239–243.
2. Кравченко А. І. Камерно-інструментальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століть (семіологічний аналіз) : монографія. Київ : НАККиМ, 2020. 299 с.
3. Ян Ханьжи Я. Формування художньо-полілогічних умінь майбутніх магістрів музичного мистецтва в ансамблевому музикуванні : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво). Одеса : Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2025. 193 с.
4. Bishop L., Goebel W. Communication for coordination: Gesture kinematics and timing in piano duos. *Psychological Research*. 2020. Vol. 84, № 7. P. 1923–1938. DOI: 10.1007/s00426-019-01151-9
5. Diz-Otero M., Pino-Juste M., Esteve-Faubel J.M., Domínguez-Lloria S. The Development of Soft Skills through Music in Educational Contexts: A Systematic Review. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, № 12. Art. 1194. DOI: 10.3390/educsci13121194
6. Gaunt H., Treacy D. S. Ensemble practices in the arts: A reflective matrix to enhance teamwork and collaborative learning in higher education. *Arts and Humanities in Higher Education*. 2020. Vol. 19, No. 4. P. 419–444. DOI: 10.1177/1474022219885791
7. Keller P. E. Ensemble performance: Interpersonal alignment of musical expression // Expressiveness in Music Performance / ed. by D. Fabian, R. Timmers, E. Schubert. Oxford : Oxford University Press, 2014. P. 260–282.
8. Ros-Morente A., Oriola S., Gustems J., Filella G. Beyond music: Emotional skills and interpersonal interaction in musical education. *International Journal of Music Education*. 2019. Vol. 37, №4. P. 536–546 DOI: 10.1177/0255761419853634
9. Sætre, J. H., & Zhukov, K. Let's play together: teacher perspectives on collaborative chamber music instruction. *Music Education Research*. 2021. Vol. 23, №5. P. 553–567 DOI: 10.1080/14613808.2021.1979499
10. Volpe G., D'Ausilio A., Badino L., Camurri A., Fadiga L. Measuring social interaction in music ensembles. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 2016. Vol. 371, № 1693. DOI: 10.1098/rstb.2015.0377

REFERENCES:

1. Kleshch, A. O. (2018). Metodyka instrumentalno-ansamblevoho navchannia studentiv [Methodology of instrumental-ensemble training of students]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky*, 170, 239–243. [in Ukrainian].
2. Kravchenko, A. I. (2020). Kamerno-instrumentalne mystetstvo Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolit (semiologichnyi analiz) [Chamber-instrumental art of Ukraine at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries (semiological analysis)]. Kyiv: NAKKiM. [in Ukrainian].
3. Yan, Kh. Ya. (2025). Formuvannia khudozhno-polilohichnykh umin maibutnikh mahistriv muzychnoho mystetstva v ansamblevomu muzykuvanni [Formation of artistic-polylogical skills of future masters of musical art in ensemble performance] (Doctoral dissertation). Derzhavnyi zaklad "Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedagogichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho", Odessa, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Bishop, L., & Goebel, W. (2020). Communication for coordination: Gesture kinematics and timing in piano duos. *Psychological Research*, 84(7), 1923–1938. <https://doi.org/10.1007/s00426-019-01151-9> [in English].
5. Diz-Otero, M., Pino-Juste, M., Esteve-Faubel, J. M., & Domínguez-Lloria, S. (2023). The development of soft skills through music in educational contexts: A systematic review. *Education Sciences*, 13(12), Article 1194. <https://doi.org/10.3390/educsci13121194> [in English].
6. Gaunt, H., & Treacy, D. S. (2020). Ensemble practices in the arts: A reflective matrix to enhance teamwork and collaborative learning in higher education. *Arts and Humanities in Higher Education*, 19(4), 419–444. <https://doi.org/10.1177/1474022219885791> [in English].
7. Keller, P. E. (2014). Ensemble performance: Interpersonal alignment of musical expression. In D. Fabian, R. Timmers, & E. Schubert (Eds.), *Expressiveness in music performance* (pp. 260–282). Oxford University Press. [in English].

8. Ros-Morente, A., Oriola, S., Gustems, J., & Filella, G. (2019). Beyond music: Emotional skills and interpersonal interaction in musical education. *International Journal of Music Education*, 37(4), 536–546. <https://doi.org/10.1177/0255761419853634> [in English].
9. Sætre, J. H., & Zhukov, K. (2021). Let's play together: Teacher perspectives on collaborative chamber music instruction. *Music Education Research*, 23(5), 553–567. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1979499> [in English].
10. Volpe, G., D'Ausilio, A., Badino, L., Camurri, A., & Fadiga, L. (2016). Measuring social interaction in music ensembles. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 371(1693). <https://doi.org/10.1098/rstb.2015.0377> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 06.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025